

PÅ FÄRDVÄGARNA

Dan Andersson 1888-1920

Den 16 september 1920 dog poeten och författaren Dan Andersson av cyanväteförgiftning i rum 11 på Hotell Hellman på Bryggaregatan 5. Han blev 32 år gammal. Hotellet låg på denna plats men revs ca 1967. Hotellbyggnaden var uppförd 1815. Dan Andersson är begravd på Lyvikens kyrkogård i Ludvika.

*Här somnar en man från sitt eget ve,
här slutar ett djur sin strid -
du liv, det var allt du hade att ge
och detta är dödens frid.*

(Du liv... ur Kolvaktarens visor)

På minnesdagen den 16 september invigdes en plakett på Bryggaregatan i Stockholm där Dan Andersson dog 1920. Vandringsmän spelade och Georg Hahne invigningstalade.

DAN ANDERSSON
SÄLLSKAPET

Bildat den 5 augusti 1962

Ordföranden har ordet

Jag skriver detta den 22 september. Hösten är oåterkalleligen här. Den 16 september har passerat. Dagen då Dan Andersson gick bort, för 100 år sedan. Den uppmärksammades stort, både lokalt och på riksplanet. Vi kunde stolt vara med då en minnesplakett avtäcktes i Stockholm, på Bryggargatan 5, där Hotell Hellman låg. Hotellet där Dan och försäkringstjänstemannen Elliott Eriksson från Bollnäs avled revs 1967.

Göran Greider släppte dagarna innan en roman med titeln *Hon vars hjärta var som mitt*. Den behandlar Dan Anderssons och Märta Larssons drygt två år långa relation, en relation som på grund av dåtidens konventioner var dömd att gå under. Den kom dock att sätta stora spår i Dans liv och författarskap, vilket Greider redogör för i boken. En bok som balanserar fakta och fiktion på ett fint sätt. En kort recension finns i detta nummer av PF. På museet i Ludvika hölls också ett öppet hus den 16 september. Ellinor Brolin, Christer Lindén och Maria Norgren medverkade och det kom mycket folk.

Tidskriften *Essä* ägnade hela sitt senaste nummer åt Dan Anderssons bortgång. Även detta går att läsa om i detta nummer av PF. Något annat som Dan Anderssons nutida vänner och följare har att se fram emot, är Nils Holmdahls biografi om Dan Andersson. Den beräknas att komma ut under 2021. Vi skriver lite om den också.

Som den uppmärksamme noterat så har jag sedan årsmötet åter fått förtroendet att leda sällskapet. Det är mycket jag vill men allt måste botten i vad det är vi som sällskap försöker förvalta. Jag har försökt formulera det så här i ett inlägg i olika forum på Facebook, i syfte att locka nya medlemmar.

"Det är inte den döde Dan Andersson vi uppmärksammar, som vi minns, som vi möts kring, hyllar, sätter upp minnesplaketter för. Det är inte för att minnas en död poet Dan Andersson Sällskapet finns. Det vi vill förvalta är Dans levande arv, hans författarskap, hans visor och dikter som ännu vibrerar av intensivt och varmt kämpande liv. Av humor och livsglädje. Av djupaste sorg och mörker. Som lyser av en enskild människas kamp för att komma underfund med vad det djupast är, att vara människa. En kamp för att få vara människa, fullt ut. Trots allt som binder, förblindar och hindrar. Han får också oss att känna att vi lever. Att vi bär på något försummat inom oss, som Dan vill påminna om. Något som vi inte anser oss ha tid med längre. Dan Andersson är ingen kolarhatt, ingen flanellskjorta, inte något museum, inget dammigt bibliotek. Han är inget litterärt sällskap, inte en minnesstuga, inga

kolbullar. Han är inte den som mytbildningen kring honom har skapat. Han är och vill vara en medvandrare, en medmänniska. Ofullkomlig som vi alla är, ibland vilse som vi alla är. Någon har sagt att den enda sanna måttstocken på en människas liv är vad hon drömde om, inte vad hon lyckades med. Låt oss inte göra Dan Andersson till en gud, hel eller halv. Gå med i Dan Andersson Sällskapet och låt oss våga drömma tillsammans, och vårda det levande arvet efter en annan drömmare och medvandrare."

Hälsningar / Jimmy Ginsby

PÅ FÄRDVÄGARNA

På färdvägarna är Dan Andersson-sällskapets medlemstidning. Den utkommer tre gånger om året. Pappersupplaga 650 ex. Medlemstidningen *På färdvägarna* finns även i digitalt format.

Redaktör för det här numret är Per Erik Kaj, kassör i Dan Andersson Sällskapet: per-erik@kaj.se.

ISSN 1652-1986.

E-POST

Meddela oss din e-postadress så får du tidningen *På färdvägarna* digitalt och snabbt. Kontakta Dan Andersson Museum eller sällskapets sekreterare: tommy.brolin@gmail.com.

KONTAKT

Dan Andersson Museum
Engelbrektsgatan 8 danmuseet@gmail.com
7761 30 Ludvika dansallskapet.hemsida24.se
0240-100 16 facebook.com/danasallskap

INNEHÅLL

Minnesplaketten	3
Författarröster om Dan Andersson	4
Anton Hedlund berättar 1975	5
Nytt museum?	6
Dans papperskorg stulen	7
Gåva från Gunnar Thuressons styvdöttrar	8
Dan som skogsarbetare	10
Pandemin för 100 år sedan	11
"Stenpoesi" i Ludvika	12
Ett antal nya böcker med mera	

Hur en minnesplakett över Dan Andersson kom till

Skrivet av Lars Erik Ludvig Eriksson, Frösön

2018-2019 satt jag i styrelsen för Dan Andersson-sällskapet. I december 2018 kontaktades jag av studenterna Joakim Lundberg och Anton Gustafsson. De hade besökt Bryggaregatan 5 i Stockholm - platsen där poeten Dan Andersson dog på ett hotellrum den 16 september 1920, och de var besvikna över att där inte fanns något som visade att en av Sveriges stora poeter tog sitt sista andetag där. De ville höra sig för hur Sällskapet såg på möjligheten att någon form av minnesplakett sätts upp på platsen. De hade tidigare hört av sig till Norrmalms kulturnämnd, som hänvisat vidare till Sällskapet.

Jag fick förtroendet av Sällskapet att ta tag i frågan.

Utöver min uppskattning för Dan Anderssons diktning finns ytterligare en anledning till att jag varit driven att ordna en minnesplakett: Min morfar Uno Larsson var med och ordnade en vacker minnesplakett till det hus där Gustaf Fröding bott i Kristinehamn, och jag ville göra något liknande för att på så vis hedra även min egen morfar – som betytt mycket för mig - och hans minne och så att säga fortsätta i samma "familjetradition".

Jag hittade Hotell Hellman på 1930 års Stockholmskarta, och letade efter fotografier på hotellet i Stockholms Stadsmuseums digitala onlinearkiv men hittade endast några få interiöra bilder.

Fastighetsägaren Vasakronan AB och Jenny Ahlin där, som jag haft kontakt med har hela tiden ställt sig positiv till projektet. Vasakronan har också tagit på sig att montera plaketten.

Jag hade en vision om hur plaketten skulle se ut, i koppar eller mässing, med en liten skulptur/

Dan Andersson 1888–1920

Den 16 september 1920 dog poeten och författaren Dan Andersson av cyanväteförgiftning i rum 11 på Hotell Hellman på Bryggaregatan 5. Han blev 32 år gammal. Hotellet låg på denna plats men revs ca 1967. Hotellbyggnaden var uppförd 1815. Dan Andersson är begravd på Lyvikens kyrkogård i Ludvika.

*Här somnar en man från sitt eget ve,
här slutar ett djur sin strid –
du liv, det var allt du hade att ge
och detta är dödens frid.*

(Du liv... ur Kolvaktarens visor)

relief av Dan, allt utfört i hög kvalitet.

Som utgångspunkt för porträttet valde jag ett fotografi av Dan som jag har en särskild relation till. Det pryder nämligen omslaget till en pocketbok jag hade med mig sommaren 2010 när jag jobbade som snickare i Portugal. Jag tonsatte ett antal dikter ur den boken och den boken var även min egentliga introduktion till Dan Andersson, därav en personlig relation till just det porträttet. Boken är *Samlade dikter, Dan Andersson, Wahlström & Widstrand 2003*.

Jag letade skulptörer i hela riket och även utomlands och fastnade till slut för Jonas Högström i Skåne. Han har gjort skulpturer av bland andra Nils Poppe och Selma Lagerlöf.

Hösten 2019 sökte jag kulturmiljöbidrag från Länsstyrelsen Stockholm och beviljades bidrag våren 2020. Länsstyrelsen står för 90 procent av kostnaderna. Dan Andersson-sällskapet står för de resterande 10 procenten.

Jag har därefter haft löpande kontakt med Jonas Högström och med Rosengrens Metallgjuteri om format, utformning av

text osv. Det är jag som har satt ihop texten och valt ut en passande strof ur en dikt. Sällskapet har godkänt texten.

För mig personligen "firar" jag genom att samma dag ge ut trelåtarssingeln *Spelmansvisor* med nytolkningar av tidigare tonsatta dikter av Dan Andersson. Dessa låtar/dikter är:

En tröstesam visa till idealisten och läraren

Angelman (tonsatt av Sven Scholander)

Spelmannen (tonsatt av Ragnar Ågren)

En spelmans jordafärd (tonsatt av Dan Andersson)

För att även hedra det finska sambandet (Dan Anderssons dikter utspelar sig ofta i finnmarkerna kring Ludvika) har jag utöver ett antal svenska musiker även anlitat en finsk dragspelska vid namn Julia Hansson som

Idégivaren Joakim Lundberg och Lars Erik Ludvig Eriksson vid invigningen av plaketten

jag lät flyga in från Finland för inspelningen, och omslaget till *Spelmansvisor* är tecknat/målat av en finsk konstnär vid namn Jussi Vaarala.

Jag har utöver detta gjort 21 egna tonsättningar av Dan Anderssons dikter, men de har jag inte haft möjlighet att spela in än.

Dan Andersson – i allas hjärtan. Röster om Dan Andersson

Sammanställda av Georg Hahne

"Dan Andersson var död, stod det längst bak i en tidning. Första sidan var full av telegram om massdöd i svält i revolutionsländerna.

Hans "Kolvaktarens visor" hade jag läst, kunde dem utantill.

Jag hade inte en aning om att kritik och andra varit kallsinniga emot dessa välsignade dikter. Jag visste för övrigt inte något om kritikens betydelse. Den offentliga kritiken. Tidningskritik. Jag förstod inte ens konsten att läsa en tidning.

Även den notisen om Dan Anderssons död satte jag upp på väggen ovanför min säng.

Det blev liksom befolkat i stugan på så vis."

Moa Martinson

"Dan Andersson trodde på godheten, på ljuset, ej på hämnaren. "Du kommer ej från hämnarens gud till dyster räfst och dom," sjunger han i "Sång till våren" från 1919. Människan är innerst inne god."

Gunde Johansson

"Igår gick det där storartade samfundet av stapeln - summa 5 voro närvarande. Dan Andersson hade rest ända från Göteborg för den sakens skull, vilket visar ett livligt intresse. Det är en övermåttan intressant yngling, han sjunger och spelar piano och lägger upp de mest hjärtliga skrattsalvor.

Jag kunde inte undgå att bli kassaförvaltare, ett tämligen lätt göra så länge det inte finns någon kassa. Dan Andersson

blev ordförande och Ture Nerman sekreterare, vilket är den mest maktpåliggande posten."

Erik Lindorm

om grundandet av ett författarsällskap i Stockholm i april 1918.

"Ställer honom i en rangklass, där för närvarande endast få svenska författare höra hemma. Dan Andersson skriver ett klart och starkt svenskt språk, som är dikteriskt uttrycksfullt."

Martin Koch

"Den kraftiga accenten i Dan Anderssons diktning tydde på en begåvning och ett temperament över alldagliga mått."

Olof Rabenius

"Sålunda greps jag - mot min vilja och relativt tidigt - av Dan Andersson-feber. Jag skaffade mig hans dikter, lärde en mångfald utantill och läste dem både hemma och borta. Även offentligt. I min uppväxtstad Filipstad - som jag emellanåt återvände till, och där jag ibland kunde stanna rätt länge, eller åtminstone så pass länge som ordningsmakten tillät - anordnade jag under min di-

rektör Fabian-tid i början och i mitten på tjugotalet en del Dan Andersson-aftnar. På brukena däromkring läste jag honom också, och ingenstans mötte han brist på förståelse. Folk satt som förklarade, häpna, gripna. Och detta var ändå i Fredrek på Rannsätts, Frödings och Oscar Stjernes landskap."

Nils Ferlin

"En stark själskraft, en rik ursprunglighet och en slående intelligens voro förenade. Dan Anderssons ödemark är hemskare än Hamsuns, ty den är tommare. Så vart hans verk ett vittnesbörd om människans okuvlighet."

Erik Hedén

"Det betydelsefulla hos honom var hans andliga hemlöshet och främlingskap, ångesten i hans ögon, hans lidelsefulla sökande efter en livsförklaring. Detta var det utmärkande för honom och detta gjorde honom till just den diktare han var, men intet av detta är något speciellt proletäriskt utan något rent mänskligt."

Ragnar Jändel

"Han övervann Baudelaires förtvivlan och Rabelais råhet. Baudelaire parfymade sophögen, Rabelais vältrade sig i den, som den var, och vande sig vid den.

Dan Andersson lärde sig, att man kan stiga upp igen och le över sin egen svaghet. Han lärde sig den välsignade humorn."

Gösta Ågren

"Det finns i svensk litteratur ingen som så påminner om Dostojevski. Vad Dan Andersson skrev var inte "litteratur", det var ett skälvande hjärtas oroliga bikt." **Mätte Schmidt**

"Med de bästa partierna närmar han sig mästerskapet i prosaskildringens svåra och ädla konst. En konstnärs blick, originalitet och personlighet. Det finns sidor i "De tre hemlösa" som föra tanken till den stora litteraturens berömda namn."

G. Westin Silverstolpe.

"Torsten Fogelqvist gick fram och tillbaka med tidningen i handen, han var så upprörd så han ej kunde sitta, han skakade sitt huvud, då och då hörde vi enstaka ord från honom – fantastiskt-otroligt-grant-orgel-full orkester! Rektor Fogelqvists

varma och vänliga ögon strålade mot Dan Andersson. Dikten "En spelmans jordafärd" blev en vändpunkt i deras personliga förhållande."

Waldemar Bernhard om när Dan Andersson presenterade sin nya dikt "En spelmans jordafärd" för lärarna och rektorn på Brunnsvik.

"Dan Andersson är en fängslande diktarbegåvning och en prosaberättare av rang."

Professor Albert Nilsson

"Den svenska proletärdiktningens geni. Som endast hos

den stora dikten höra hos honom personen och verket ihop som köttet och blodet. Därför var det också hans böcker en gång verkade så förbryllande på alla, vare sig litteraturkandidater eller litteraturdoktorer eller andra, som endast kunna se böcker, inte människan bakom böckerna."

Carl August Bolander

"Han skrev mycket om döden, det var orgelbrus i många av hans dikter. Han var föga känd, medan han levde, föga läst, men hans dikt uppstod efter döden.

Det man minns av Dan är främst de sorgsna ögonen och hans ömma goda hjärta."

Waldemar Bernhard

Mätte Schmidt och G. Westin Silverstolpe var de författarkollegor som Dan umgicks med kvällen den 15 september. Bolander var författare och kritiker, jämnårig med Dan Andersson.

Dalarnas Litteraturdag 2020 - 19 november på Brunnsvik

Fysiskt på Brunnsviks folkhögskola och digitalt. Bl a medverkar Göran Greider om sin bok "Hon vars hjärta var som mitt". Dan Andersson Sällskapet är med.

Anton Hedlund berättar

Dan umgicks inte med jämnåriga eller yngre. Det berodde väl på att han ansåg att dom inte hade så mycket att ge, vare sig av livserfarenhet eller visdom. Därför så sökte han sig till dom som var äldre.

Men man brukar ju säga att ingen regel utan undantag. Nu ska jag berätta om ett av undantagen.

Vi sitter några stycken småpojkar i en backe. Strax intill parkeringen där vägen går ner till Luossastugan nu. Dan kommer gående. Han gick alltid, som jag minns det, med blicken riktad uppåt mot skyarna. När han kommer framför oss så stannar han till, och vi blir inte så lite förskräckta. Vad kan Dan vilja några stycken småpojkar?

Och så säger han: Ni ska inte tro att när jag en gång är borta härifrån så ska jag vara borta för gott. Nej, min själ, och min ande, kommer att

sväva omkring här uppe bland rymderna bland miljoner andra. Jag kommer att se, jag kommer att höra, jag kommer att veta allt vad ni företar er.

Och när han har sagt detta, så fortsatte han.

Från LP-skivan "Dan Anderssons finnmark i ord och ton" med

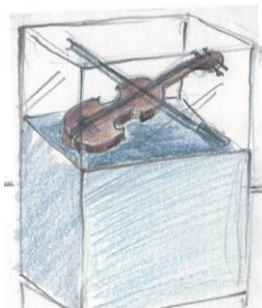
Rolf Nilsson och Anton Hedlund. Inspelad i mars 1975.

Medlemmen Gunnar Lind i Hedesunda bad oss publicera den här berättelsen och skickade bilden som han tagit på den plats i Skattlösberg där Anton Hedlund och de andra småpojarna mötte Dan Andersson.

PROGRAMFÖRKLARING

för ett nytt Dan Andersson-museum i Ludvika

Efter medlemsrådslaget i vinternumret av På Färdvägarna har arbetet fortsatt. Inför sommarens årsmöte blev en programförklaring färdig. Den ska bland annat användas när Sällskapet nu ska söka pengar för att göra det nya museet möjligt. Programförklaringen innehåller fem bilder som illustrerar de olika delarna i museet. Bilderna finns utställda på Dan Andersson-museet i Ludvika och kan laddas ner på Sällskapets hemsida.

Det nya Dan Andersson-museet ska vara ett viktigt besöksmål i Ludvika och Dalarna. Museet ska sprida kunskap om poeten, författaren och visdiktaren Dan Andersson (1888-1920) samt om finnmarkens kultur och historia. Verksamheten ska drivas av Dan Andersson-sällskapet med stöd av Ludvika kommun.

Utställningar och program kan också genomföras på Brunnsviks folkhögskola och Ludvika bibliotek som är viktiga samarbetspartners.

100 år efter sin död lockar Dan Anderssons diktning nya läsare och tonsättare. Mystiken, närheten till naturen och frågorna om livet, döden, kärleken och längtan till något högre är ständigt aktuella.

Dan Anderssonsmuseet i Ludvika ska utifrån Dans liv och gärning presentera olika teman, som kolarromantiken och finnmarken, de udda personligheterna i samhällets utkant, den radikala samhällssynen, de existentiella frågorna, det andliga och mystiken. Museet ska drivas utan vinstintresse.

Museet ska vara öppet för allmänheten och ställa ut i utbildnings-, fördjupnings- och rekreationssyfte. De autentiska föremål och fotografier som finns bevarade har naturligtvis en viktig plats i museet. Bilder, texter, sång och musik är självklara inslag.

Dan Andersson är Ludvikas mest kände invånare. Hans liv och diktning är viktiga för sta-

dens och regionens identitet och kulturliv. Museet vänder sig till skolor och vuxenutbildning, förenings- och näringsliv, nyinflyttade och boende i Ludvika likaväl som det ska locka besökare och studiecirkel som vill få en djupare förståelse av Dan Andersson och Finnmarken. Det ska vara möjligt att uppleva museet på engelska, tyska och holländska.

Det nya museet ska vara en välkomnande mötesplats, öppen och tillgänglig för alla. I ett hörn kan barn leka "älg och lejon, fjäril, tiggare och gud", rita, läsa eller skriva egna dikter. Det blir visserligen ett litet museum, men det ska vara lättillgängligt för äldre och rörelsehindrade och det ska

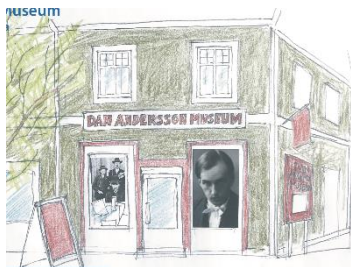

utnyttja teknik som t ex riktat ljud för att presentera olika artisters tolkningar. Delar av museet ska presenteras digitalt. Utöver själva museet ska det finnas försäljning av böcker, CD-skivor, vykort och föremål med anknytning till Dan och finnmarken.

Dan Andersson sökte ständigt svaren på livets stora frågor. Museet vill inspirera sina besökare till eget sökande. Genom vandringar, guidningar och

studiebesök i finnmarken och vid Luossa-stugan. Eller genom att möta några av de udda personligheter som befolkar Dan Andersson dikter.

Museet kommer också att presentera Dan Andersson-sällskapet och de artister, författare och folkbildare som under åren fått Dan Andersson-priset.

Det nya museet ska ligga i samma fastighet som det gamla museet, men i markplan. Samarbetet med Globe bokhandel kan därmed fortsätta. Dan Andersson bör dessutom finnas i fasta utställningshörnorna i biblioteket och i Bokstugan på Brunnsviks folkhögskola.

Dan Andersson-sällskapet ska ha ett nära samarbete med kommunen, biblioteket, Brunnsviks folkhögskola med flera. I samarbete med kommunen, Skattlösbergs bygdegille och andra ska Sällskapet arbeta för att en Dan Andersson-led för vandringar, bil- och cykelturer skapas mellan Ludvika och Fredriksberg. Museet blir en naturlig start på en sådan led. Museet ska som tidigare och i samarbete med Visit Dalarna erbjuda guidade turer i Dan Anderssons fotspår.

Ludvika den 1 juli 2020
Styrelsen för Dan Andersson-sällskapet

Dan Anderssons papperskorg stulen

Under sommaren fick Dan Andersson-sällskapet ett mejl med ett överraskande innehåll:

"Hei, Jeg skriver til dere fordi jeg har Dan Anderssons papperskorg, som har vært borte fra museet siden slutten av 1960-tallet. Jeg vil tro dere ønsker den tilbake?"

Med vennlig hilsen, Ida von Hanno Bas"

Så småningom anlände papperskorgen, tillsammans med följande berättelse:

"Berettelsen har noen mangler, men dette er det jeg vet:

Jeg har en nærstående slektning som døde i april i år 79 år gammel, og som jeg har arvet etter. Han var meget opptatt av Dan Andersson hele livet sitt og levde med Anderssons poesi rundt seg til det aller siste.

Da han var ung og ubetenksom på slutten av 1960-tallet var han i et museum i Sverige som var bygget rundt Dan Anderssons hjem, og da klarte han ikke å papperskorgen. Jeg tenker ikke å gjøre noe forsøk på å forsvare den handlingen... Men det er sånn det var.

Papperskorgen har for det meste stått bortstilt i et skap i mitt voksne liv og jeg har ikke tenkt på historien siden jeg var barn. Jeg er født på 1970-tallet.

Det hører kanskje med til historien at min nærstående slektning selv var en kunstner, en fri sjel som gjorde presis som han ville hele sitt liv, og

som likevel var dypt elsket og nå er like dypt savnet.

Han var billedhugger og har viktige verk på sentrale steder i Norge."

Stölden får väl anses preskriberad.

Tjuven var som Ida skriver en mycket bra bildhuggare med många verk på offentliga platser i Norge. I en broschyr med hans arbeten presenteras han så här: "Bildhugger Kjell Grette Christensens arbeider er blitt omtalt som en forening av det klassiske och det barocke. Ved å oppheve distinksjonen mellom det fornemme og det folkelige er han først og fremst en demokratisk kunstner." Här finns uppenbarligen ett själsfrändskap med Dan Andersson.

Till saken hör att korgen blivit ganska dyrbar. Inte nog med att Ida von Hanno Bas fick betala 400 norska kronor för frakten. Tullverket krävde också Dan Andersson-sällskapet på 262 kronor i tullavgift för importen till Sverige!

PS. Att papperskorgen stulits på slutet av 1960-talet borde kanske betyda att det är Luossastugan det gäller? Eller fanns det redan då ett museum i Ludvika? Det nuvarande museet öppnade 1991. Finns det någon som vet besked?

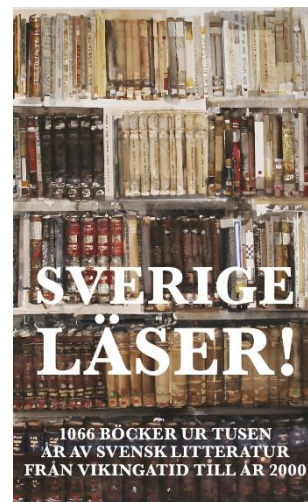

Nu kommer "böckernas bok"!

Nu kommer boken som skall locka till läsning av svenska författare! Det är DELS (De litterära sällskapen i Sverige) som ger ut en guide över tusen böcker ur tusen år av svensk litteratur. "Läslust utan pekpinnar" är temat för boken.

"Givetvis finns Dan Andersson med bland de mest läsvärda författarna. Tre verk har nominerats av Dan Andersson Sällskapet; *Kolvaktarens visor* från 1915, *Svarta Ballader* från 1917 och *Efterlämnade dikter* från 1922. Här finns alla klassiska dikter med, tonsatta av honom själv, men främst av andra", säger Georg Hahne, styrelseledamot i Dan Andersson Sällskapet och även styrelseledamot i DELS.

"Det här är en unik guide till den svenska litteraturskatten med förebild från Frankrike där en liknande bok gjordes på 1980-talet med över tusen sidor boktips; "La Bibliothèque Idéale." Efterföljare kom under 2000-talet i England, Italien och Ungern.

Gift dig aldrig med en spelman

Thomas Fahlander är sammankallande i priskommittén för Dan Andersson-priset, spelman och journalist. Nu har han givit ut en bok om folkmusiken i Dalarna och spelmanslegender som Päckos Gustaf och Knis Karl. "Gift dig aldrig med en spelman" har fått fina recensioner.

Gift dig aldrig med en spelman av Thomas Fahlander, Gidlunds förlag

Gåva från Gunnar Turessons styvdöttrar

En essä om ett porträtt och lite tankar därkring.

På porträttets baksida står att läsa "Original ex. – Gåva av Helge Zandén 1928 Ludvika Församlingshem Dan Andersson-afton. G. T (= Gunnar Turesson, vår anmärkning)." Tavlan är gjord av falugrafikern Helge Zandén 1920, året för Dan Anderssons bortgång.

Gunnar Turesson, vissångare, folkbildare, författare och kompositör, behöver ingen närmare presentation bland Dan Anderssons vänner. Alla har gnat på Jag väntar vid min stockeld, och många vet att Gunnar Turesson var endast sexton år när han gjorde den tonsättningen. Gunnar Turesson och Dan Andersson var svågrar. Gunnars syster Olga gifte sig med Dan Andersson 1918.

Lena Elinder och hennes man Björn.

Gunnar Turesson hade inga egna barn, men i äktenskapet med Birgit Hellsing fick han styvbarnen Ulla, Elisabet, Krister, Lena och Catharina. Dessa har nu donerat delar av Gunnar Turessons arbeten som rör hans kompositioner och författarskap. Falugrafikern Helge Zandéns porträtt av Dan Andersson har skänkts till Dan Andersson-sällskapet av de kvarvarande syskonen Lena Elinder och Catharina Idunger. Lena berättar att tavlan hängde i Gunnar Turessons - *farbror* Gunnars - som hon säger, bibliotek i hemmet på Hammarö

bland andra porträtterade storheter; Gabriel Jönsson, Nils Ferlin, Hjalmar Gullberg och Prins Wilhelm. Gunnar Turesson kände dem alla och bidrog till att göra flera av deras verk oförglömliga med sina tonsättningar.

Gåvan är en etsning föreställande ett dubbelporätt, dels med motivet snett bakifrån, och dels i liggande ställning. Eftersom tavlan kom till 1920 förleds betraktaren att tro sig se den avlidna Dan Andersson efter tragedin på Hotell Hellman den 16:e september. Men porträttet tillkom i februari då Dan besökte Karl-Erik Forsslund och hans fru Fejan i hemmet på Storgården. Det stora röda huset strax nedanför Brunnsviks folkhögskola.

För att få mera klarhet i omständigheterna anlidade jag den sakkunniga konst- och museipedagogen Annacari Jadling-Ohlsson. Hon skickade bland annat ett textutdrag, där konstnären själv, grafikern Helge Zandén beskriver situationen kring bildens tillblivelse: Dan Andersson var sur för att han nekats förskott hos förläggaren. Jag citerar Zandén ur boken Falugrafikerna av Rune Bondjers... "Det tog rätt lång tid innan jag fick plåten färdig. Under tiden jag arbetade slumrade Dan till, hans huvud lutade sig över stolskarmen". Han hade nekat Zandén att använda honom som modell, men efter ett tag mjukades stämningen upp och Dan gav efter. Vidare skriver Zandén:

"Jag fick en makaber förnimmelse av Karl XII:s dödsmask. Med febril iver raspade jag ner ett nytt huvud nedanför det första. När Dan så småningom vaknade ur sin slummer bad han att få se det jag gjort. Jag räckte honom plåten. När han fick se porträttet satt han och bara stirrade. Sade inte ett ord på en lång stund. Hans tankar liksom försvann mot något långt i fjärran".

Helge Zandén levde mellan 1886 och 1972, och ingick alltså i konstärsguppen Falugrafikerna, som för övrigt innefattade konstnärerna Stig Borglind, Bertil Bull Hedlund, Hans Norsbo, Axel Fridell och David Tägtström.

Nu finns etsningen på Dan Andersson-museet i Ludvika, där den vårdas och aktas med stort ansvar. Vi känner tacksamhet till Lena Elinder, Catharina Idunger och alla övriga i Gunnar Turessons familj.

Puch Magnus Olsson

Källor och hjälp med att hitta fakta till ovanstående text har jag fått av vännerna Annacari Jadling-Ohlsson, Birgitta Ahrås, Gunnar Turessons styvdotter Lena Elinder och hennes man Björn samt Anna Silfverin på Ludvika kommun.

Kommande Dan Andersson-biografi

För Dan Anderssons nutida följare och vänner så är Nils Holmdahl ett känt och uppskattat namn. Han är född i Göteborg men har bott på finngården Rikkenstorp sedan början av 1970-talet. 2012 fick han tillsammans med sin hustru Helene Littmarck Holmdahl ta emot Dan Andersson-priset. Få har som han forskat, skrivit böcker, hundratals artiklar, föreläst, varit finnmarksguide och berättat om finnmarken och dess invånares seder och bruk, och inte minst om Dan Anderssons liv och verk. Nu har han lagt sista handen vid en bok, som väl får ses som Nils Holmdahls *magnum opus*. Han har sammanställt en biografi om Dan Anderssons liv som sträcker sig över nästan 700 sidor.

Biografins innehållsförteckning ser onekligen intressant ut och vi ser med spänning fram emot att boken ska föreligga i tryck. Nils tyngdpunkt och stora förtjänst genom åren har varit att han velat slå håll på den mytbildning som finns, en mytbildning som började redan vid Dan Anderssons död. Så här skriver Nils i en artikel i Dala-Demokraten den 16 september 2020:

"På två dagar efter Dan Anderssons död skapades i de stora tidningarna flera myter som skulle visa sig vara nästan omöjliga att ta bort. Dan Anderssons far och hans syster ägnade decennier åt att rätta till misstagen och lögnerna. Sjömannen Dan Andersson lyckades man till slut få bort men att Gunde Johansson år

1988 skulle försöka göra honom till flottare var en överraskning. Eric Uhlin som skrev den första avhandlingen om Dan Andersson år 1950 skrev mängder av brev till hembygdsforskaren Otto Blixt i Dan Anderssons hembygd Grangärde Finnmark. Uhlin ställde frågor om Dan Andersson varit flottare. Otto Blixt ägnade mycket tid att fråga ut gamla flottare och arbetsledare. Alla var eniga. Dan Andersson var aldrig flottare. Att Torsten Fogelqvist i sin minnesruna i Dagens Nyheter så aningslöst skulle beskriva Dan Andersson att han blev en av de främsta mytskaparna förvånar. Tydligt är det så att Dan Andersson i själva verket är den främste mytbildaren själv. Han tyckte om att bättra på historier och även skapa helt nya om sig själv. Uppenbarligen har Dan Andersson lyckats dupera Fogelqvist så han tagit uppgifterna som sanna!"

Men Nils förstår också att mytbildningen varit en del av dragningskraften kring Dan Anderssons liv och författarskap:

"Genom myter, duktiga tonsättare som Sven Scholander, Gunnar Turesson, Gunde Johansson, Thorstein Bergman med flera, Dan Andersson Sällskapet, Skattlösbergs Bygdegille och Brunnsviks folkhögskola har Dan Anderssons dikter och visor behållit sin popularitet bland väldigt många människor in i våra dagar. Endast inom den akademiska litteraturvärlden

har njuggheten och nedvärderingen varit bestående. De har helt enkelt aldrig förstått sig på Dan Andersson."

Biografen som har titeln: *Dan Andersson – myt och sanning*, beräknas komma ut 2021.

Nils Holmdahl – en bibliografi
Paljakka, Pajso och Mylimak. En bok om Grangärde finnmark, 1980

Adolf Andersson – Dan Anderssons far, 1982

Den hemlighetsfulla sången (medarbetare), 1985

Dan Anderssons finnmark – En vägledning, 1988

Finnmarken förr och nu (tidskrift) ca 100 artiklar om Dan Andersson och finnmarken, 1988 –

Timmerhus i Finnmarken, 1990

Striden om Bränntjärn (om Dan Anderssons farmor), 1994

Karl Hälsing och Dan Andersson – om ett bokprojekt, 2012

Tidskriften Essä nr 6

Tidskriften Essä nr 6 handlar om Dan Anderssons död. Natten den 16 september avled han i sitt rum på Hotell Hellman i Stockholm. En drygt 50-sidig polisrapport upprättades. Hela polisutredningen publiceras i tidskriften och utifrån den skriver Alexandra Borg, Göran Greider, Göran Lambertz och Olle Mattsson varsin text. Den underliggande frågan är: Blev fallet verkligen helt utrett?

Dan Andersson som skogsarbetare

Medlemmen Sven-Gillis Hagberg har skickat oss den här berättelsen som den värmländske berättaren Göran Bengtsson skrivit ner till På färdvägarna.

Görans berättelse är här något nedkortad.

Angående Dan Andersson och berättelser jag hört om honom och män här från Östra Emtervik. Den som var mest bekant med Dan Andersson var Josef Åsberg i byn Södra Ås. Han hade haft Dan som gäst i början av september 1912. De två var goda vänner så Dan övernattar i Josefs hem. Dan var ute på turné med nykterhetsföredrag.

Dan Anderssons besök var något det talades om i Östra Emtervik. Första dagens kväll var det skyltat vid affären i Södra Ås, att Dan skulle hålla ett lokalt nykterhetsföredrag uppe i "Rännar-backen". Alltså vägen upp till Josef Åsberg. Där stod Dan Andersson på en stor sten vid vägkanten och talade till en samling grannar till Åsberg.

På eftermiddagen nästa dag går Josef Åsberg och Dan Andersson gent över skogen mot bönhuset i Visterud. En sträcka på bortåt 6 kilometer. Efter ett par kilometer ansluter en annan genväg till den så kallade "Brättningsvägen" som de gick på genom skogen. Vägen som anslöt kom från Mårbacka och var ca 30 år tidigare Selma Lagerlöfs hemliga väg till hennes ungdomskärlek, bondsonen Nils Johan Aronsson i byn Skacksjö. Vägen genom skogen blir alltså gemensam genväg för både Selma Lagerlöf och Dan Andersson.

Men nu till Josef Åsbergs berättelse: Tre män från Östra Emtervik var ute på körning i skogen i Grangärdetrakten. Detta var mycket vanligt. Flera körde virke i skogen uppe i Norrland till exempel.

Det var vanligt att en eller flera så kallade löskarlar hjälpte körkarlarna. Det är ett riktigt dretarbete. Jag har varit med på detta själv. Griniga körkarlar som aldrig är nöjda, hur man än bemödar sig. Löskarlen ska till exempel trampa över blöta myrar, så de fryser ihop, långa undan ris så det banas körväg, lägga upp stockar längs lämpliga lunningsvägar, så det är lätt att lasta på stockkälken. Är det grova stockar får han hjälpa körkarlen att lasta.

De här männen från Östra Emtervik fick sig tilldelat en löskarl som var totalt oduglig. För det mesta satt han på nån stubbe och skrev på en papperslapp. Han verkade leva i sin egen drömvärld, så körkarlarna fick för det mesta göra även löskarlens arbete. Löskarlen var Dan Andersson. Men han kom bra överens med de tre körarna, trots att de inte fick just någon hjälp av honom.

De hade blivit inackorderade i ett bryggghus på en gård. Dan Andersson bodde tydligen i närheten, men han satt inne hos dem varje kväll. Det var sång och musik till Öhmans fiol. Kanske en del starka drycker också. Berättelser och skrönor från Fryksdalen och Dalarna berättades. Att Dan Andersson inte var till nån större nytta, uppvägdes med råge under kvällarna i bryggghuset.

Jag kan se Josef Åsberg framför mej. Grovhyvlat, stark och

Göran Bengtsson i berättartagen.

Foto Sven-Gillis Hagberg

barsk, frisk färg i ansiktet. Men skrattar gott och är godmodig sitt utseende till trots. En typisk modell till diktens "Björnbergs-Jon". Linert (Lennart) Öhman var Brogren i dikten, han med sin svarta fiol. Dan bytte till sig fiolen för ett fickur. Öhmans son bekräftade sanningen i detta.

Vargfors-Fredrik var Oskar Nilsson, på gården "där Fram" i Norra Gunnerudstorp. Släktdraget finns kvar i Oskars barnbarnsbarn. Skrattar lätt och är positiva till alla uslingar.

Männen från Östra Emtervik var ju duktigt arbetsfolk, alltså godkända av folket uppe i Grangärdetrakten. Så de bjöds in till alla kalas i gårdarna. Dan Andersson var en "lätting" som inte dugde något till. Han fick aldrig vara med på något kalas i bygden.

Så gick tiden och körningen i skogen närmade sig sitt slut. De tre östemtingarna beslöt att återgälda gästfriheten de fått erfara. De hyrde ett ordenshus och där drog de igång ett kalas för alla i byn, där de hade varit

inkvarterade. Gästerna gjorde stora ögon, när de till sin förvåning såg, att Dan Andersson var inbjuden till kalaset. Denna lättingen, som de inte hade haft nån nytta av på hela vintern. Till råga på allt fick han dessutom sitta på hedersplats, mitt ibland männen från Fryksdalen.

Några dagar efter nämnda kalas, så kom Dan Andersson in till dem i brygghuset. Han tackade för god kamratskap och uttryckte även en viss skadeglädje, när han sett uppsynen hos flera av gästerna. Det är ju så, uttryckte han sig: Att det finns andra

värden i livet, än hårt och tungt arbete. Männen från Värmland tog tillvara dessa värden. För att visa sin uppskattning och tacksamhet för den här tiden, så hade han skrivit en dikt om dem. Ni har fått fantasinamn, men ni känner säkert igen er själva och varandra.

När han tagit farväl av dem, lade han en upplaga av dikten på bordet. Dikten var alltså "Helgdagskväll i timmerkojan". Lite mer dramatiskt än berättelsen och boendet, som Josef Åsberg berättade om.

Grannarna sa åt honom, att de inte visste att han sjöng. "Åja i fylla och villa kan då föll bli nön

strof." Så sa Josef Åsberg. Berättelsen om körningen i skogen i lag med Dan Andersson och deras bestående vänskap senare är här upptecknad förhoppningsvis efter bästa tänkbara sanningsenlighet. Jag litar på att Josef Åsberg talade sanning. Han var inte känd som någon överdriftens man. I så fall hade han väl inte avslöjat att de bodde i ett varmt brygghus. Då hade han nog hållit med om diktens ord, att det var mil efter mil till lador och hus.

Hälsningar
Göran Bengtsson

Dan Andersson lurade "dödsinfluensan"

*Jag tänkte bara på vad orsaken kan vara till att folk blir så rädda när en farsot härjar. Det är i alla fall en gränslös brist på **träning** mot fruktan här hos oss av kriget oberörda folk. Soldaten Jeans eller Toms änka hör med största jämnmod att pesten grasserar i granngården. Men gruskörare Petterssons madam i Ystad lägger våta omslag på magen när koleran går i Petrograd. Vi ha sedan mycket länge vant oss av med att ha den stora ångesten och skrällen runt om oss. Vi äro så till sägandes inte så härdade mot döden som våra förfäder många gånger voro. Det förefaller som om det fattades oss **moraliskt mod**. Men kanske det är ett större mysterium än man tror.*

Dan Andersson kåserar om spanska sjukan och dödsfruktan i en "Lördagsbetraktelse" i Ny Tid i Göteborg den 10 augusti 1918.

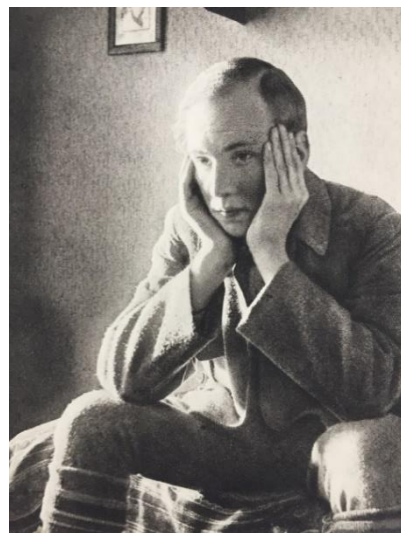
Han drabbas själv av spanska sjukan några månader senare, i oktober 1918.

Samma månad ges romanen "De tre hemlösa" ut på Tidens Förlag. Men Dan känner inte någon översvallande glädje. Han är sjuk och deprimerad. I ett brev till vännen Waldemar Bernhard den 5 november beklagar han sig:

"Broder! Skulle längesedan ha varit i stan om inte spanska sjukan kommit till och hindrat mig från att arbeta och gjort mig så utfattig. Skulderna bara växer."

Dan kom trots allt ganska lindrigt undan "spanskan". Någon vecka i sängen. En relativt snabb period med hög feber som följdes av några veckor då han var arbetsförmögen. Kort därefter i november reser han till Stockholm för en månadslång vistelse hos Waldemar Bernhard.

Gunde Johansson som tecknat Dan Anderssons levnadsbild menade att skalden klarade sig undan den svåra influensan mycket tack vare hustruns lekamliga omsorg. Dan var inte

Dan Andersson 1918.
Foto: Waldemar Bernhard.

"undernärdd som så många andra vid denna tid."

FOTNOT: Spanska sjukan var en variant av influensavirus A - den värsta pandemin i mänsklighetens historia. Den skördade runt 50 miljoner offer världen över och närmare 40 000 i Sverige. Sjukdomen drabbade vårt land som intensivast under hösten 1918 och upphörde under 1919 och 1920.

Georg Hahne

Tidskriften Populär Historia nr 10 2020 innehåller en sexsidig artikel om Dan Andersson – Finnskogarnas folkkära poet

Tips!

På **Sverigesradio Play** finns Kulturreportaget I P1. Dan Andersson 100 år senare – natur, ångest och en svart fiol

Det är bittert, bittert, kamrat.

Det här citatet från dikten Hemlös är ett av de 15 citat som juryn valt ut för att läggas in i skyltar eller gatstenar på olika platser i Ludvika kommun.

Hans Gleimar, Centerpartiet i Ludvika-Grangärde föreslog i en motion 2019 att Ludvika skulle hedra och visa upp Dan Andersson i gatubilden med citat inlagda i trottoarer eller offentliga platser, som ger möjlighet till reflektion i vardagen.

Kommunfullmäktige antog motionen och Dan Andersson-sällskapet fick in 62 förslag under våren-sommaren 2020. Juryn har alltså valt ut 15 som man vill förverkliga.

”Det blev ett bra urval som representerar bredden i Dan Anderssons författarskap. Diskussionerna i urvalsgruppen var givande och texterna kommer verkligen att pryda sina platser i Ludvika”, säger Daniel Svensson som tillsammans med Jimmy Ginsby och Gigi Karlestedt varit med i juryn från Sällskapet.

Hon vars hjärta var som mitt

En riktigt bra bok vill man helst läsa utan avbrott. Och sörja lite när den är slut. Så var det med denna. Enligt Göran Greider själv, hans första roman. Med en sublim blandning av fantasi och fakta lyckas Greider, inlevelsefullt och varmt, levandegöra Märta Larssons och Dan Anderssons drygt två år långa relation. En relation som kom att sätta outplånliga spår i bådars liv. Inte minst i Dan Anderssons författarskap. Den rekommenderas varmt till sällskapets medlemmar. Den är utgiven på Ordfront Förlag och finns överallt där böcker finns. I bokens efterskrift skriver Göran Greider:

Kärlekshistorien mellan Dan och Märta – ljuv och stormig, hemlighetsfull och ändå öppet närvarande i hans diktning – tror jag kan få nya dagar att framträda över ett författarskap som aldrig slutat leva i breda folklager. Och synlig genom denna kärlekshistoria blir en svunnen tid när älskande så lätt och så obevekligt kunde skiljas åt av pengar och konventioner, status och traditioner – på ett sätt som idag, i ett samhälle där ojämlikheten skenar, åter börjar synas.

Gränsmark

Aino Trosells nya roman ”Gränsmark” kom ut i september. Hennes hjälte Siv Dahlin är lantbrevbärare i Finnmarken och berättar om människorna längs turen. Hon råkar naturligtvis också in i våldsam dramatik och spänning. En roman från Dan Andersson-land.

AVSÄNDARE

Dan Andersson Sällskapet
c/o Globe bokhandel
Engelbrektsgatan 10
S-771 30 LUDVIKA

ISSN 1652-1986.